

STANISŁAW E. NAHLIK

UMOWY MIĘDZYNARODOWE POLSKI LUDOWEJ W OKRESIE DWUDZIESTOLECIA

W związku z dwudziestoleciem istnienia Polski Ludowej wskazane wydaje się dokonanie pobieżnego chociażby przeglądu ważniejszych umów międzynarodowych, jakie zawarto w tym okresie.

Warunkiem wstępnym musi być ustalenie konkretnego kryterium selekcyjnego. Indywidualna ocena, co jest ważniejsze, a co mniej ważne, może się różnić w zależności od punktu widzenia i zainteresowań oceniającego, narażając go na zarzut dowolności. Zarzut taki będzie bezprzedmiotowy, jeśli ciężar selekcji przerzuci się na czynnik oficjalny. Czynnik ten hierarchizuje umowy między innymi przez wyznaczanie grona ich odbiorców, czyli przez wybór sposobu ich rozpowszechnienia. Stąd to zastosowaniem oficjalnego kryterium selekcyjnego jest objęcie badaniami tych umów, które zostały ogłoszone w naszym głównym wydawnictwie urzędowym — Dzienniku Ustaw.

Ustawa z dnia 30 XII 1950 r. postanawia, że w Dzienniku Ustaw „ogłasza się [...] umowy zawarte przez Państwo Polskie z innymi państwami oraz oświadczenia rządowe w sprawie mocy obowiązującej tych umów, ich ratyfikacji oraz uczestnictwa w nich innych państw”¹. Ze sformułowania tego wyciągany był wniosek, że „ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw podlegają wszystkie umowy zawarte przez Polskę”². Praktyka poszła jednak po linii nadania temu przepisowi sensu tylko fakultatywnego, toteż dla celów dydaktycznych i informacyjnych trafniejsze od zacytowania bez komentarza przepisu ustawy³ jest stwier-

¹ Dz. U. 1950, nr 35, poz. 524, art. 1 ust. 1 pkt 3.

² L. Gelberg, *Z problematyki umów międzynarodowych (na tle praktyki polskiej)*, w: *W 50-lecie pracy naukowej Juliana Makowskiego*, Księga pamiątkowa Warszawa 1957, s. 135.

³ Tak uczyniono np. w powielonym podręczniku C. Berezowskiego, K. Libery i W. Góralczyka, *Prawo międzynarodowe publiczne*, wyd. Uniwersytetu Warszawskiego 1962, s. 86, skąd student może wyciągnąć wniosek, że w Dzienniku Ustaw znajdzie każdą umowę.

dzenie, że w Dzienniku Ustaw „ogłasza się część umów, w których nasze państwo jest stroną”⁴.

Umowy nie ogłoszone w Dzienniku Ustaw bądź pojawiają się w innych, niższej rangi wydawnictwach urzędowych, bądź też nie są w ogóle podawane do publicznej wiadomości; grono osób, którym są one znane, ogranicza się wówczas do pracowników bezpośrednio zainteresowanych resortów. Argumentować można zarówno przeciw takiemu stanowi rzeczy, jak i w jego obronie. Być może, niejeden wzgląd przemawiałby za tym, aby rygle archiwów kryjących teksty umów międzynarodowych nieco rozluźnić. Problematiczna w każdym razie wydaje się celowość uchylania się od publikacji umów (zakładając, że celowość taka istnieje), które, w swoim wydawnictwie urzędowym opublikował partner, a które następnie w myśl art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych zostały zarejestrowane i opublikowane w United Nations Treaty Series przez Sekretariat Narodów Zjednoczonych. Wstrzeźliwość naszych wydawnictw urzędowych wynagradza częściowo pożyteczna seria rocznikowa, podjęta przed paru laty przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych⁵. Znaleźć tam można tekst niejednej umowy, poprzednio nie publikowanej.

Czy jednak bezwzględny wymóg publikacji wszystkich umów miałby istotnie uzasadnienie, i to zarówno prawne, jak praktyczne? Chyba nie. Powód przy tym wcale nie musi być sensacyjny, nie należy we wstrzymaniu się od publikacji szukać koniecznie chęci ukrycia jakiegoś zobowiązania przed opinią publiczną. „Umowa międzynarodowa” jest dziś pojęciem niesłyszanie rozległym, obejmuje coraz szerszy pod względem przedmiotowym zakres stosunków międzyludzkich, a zarazem i wachlarz aktów coraz bardziej zróżnicowanych co do ciężaru gatunkowego i stopnia hierarchicznego. Szukając analogii między umowami międzynarodowymi a poszczególnymi typami aktów znanych z prawa wewnętrznego, usiłowano niejednokrotnie rozróżniać między „traités-lois”, umowami odpowiadającymi ustawom, a „traités-contrats”, przyrównywalnymi raczej do prywatnoprawnych kontraktów. Podział ten często był krytykowany⁶. Pojmowany zbyt dosłownie, może on niewątpliwie prowadzić do podawania w wątpliwość waloru prawnego niektórych umów. Nie można mu jednak odmówić pewnej wartości dydaktycznej o tyle, że orientuje on w jakimś stopniu w różnorodności zjawisk objętych

⁴ A. Klafkowski w: *Zarys prawa międzynarodowego publicznego*, t. II, Warszawa 1956, s. 103.

⁵ *Zbiór umów międzynarodowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. W latach 1960—1964 ukazały się tomy obejmujące umowy zawarte w latach 1957, 1958, 1959, 1960, 1961 i 1962.

⁶ Poglądy na tę sprawę zestawia obszernie G. I. Tunkin, *Woprosy teorii meždunarodnogo prava*, Moskwa 1962, s. 66 i n.

łącznym nagłówkiem „umowy międzynarodowej”. Kto wie, czy obserwacja praktyki nie pozwoliłaby nawet rozszerzyć nieco owej klasyfikacji, stwierdzając istnienie — obok „lois” i „contrats” — nadto „traités-actes administratifs”, będących wspólnymi aktami administracyjnymi dwu lub więcej państw, i to aktami administracyjnymi najrozmaitszych szczebli.

Genus „umowa międzynarodowa” wzbogaca nadto i rozszerza swój zasięg szczególnie w państwie socjalistycznym, gdyż w krąg swej bezpośredniej działalności wciąga ono szereg takich zjawisk, które w państwach innego typu pozostawione są całkowicie lub częściowo inicjatywie prywatnej. Dotyczy to np. z jednej strony handlu międzynarodowego, z drugiej — międzynarodowych stosunków kulturalnych. Państwo socjalistyczne, w którego rękę spoczywa monopol handlu zagranicznego, zawiera z tego tytułu szereg takich umów, których partnerami we wzajemnych stosunkach między państwami kapitalistycznymi byłyby fizyczne lub prawne osoby prawa prywatnego. A podobne mutatis mutandis zjawiska zachodzą w sferze międzynarodowych stosunków naukowych, technicznych, artystycznych. Czyż koniecznie każdy kupiec ma obwieszczać urbi et orbi, ile towaru i za jaką cenę sprzeda konkretnemu partnerowi? A dziś państwo bywa i kupcem, i producentem, i impresariem. Nie żądamy, aby każde jego posunięcie na terenie międzynarodowym w tych jego różnorodnych rolach musiało być koniecznie tajemnicą publiczną; a tym mniej, aby przez ogłoszenie w Dzienniku Ustaw miało koniecznie przyoblekać się w szatę ustawodawczą czy quasi-ustawodawczą.

Należy w związku z tym co prawda stwierdzić, że praktyka nasza, nie kierując do publikacji znacznej większości umów handlowych, wypowiedziała się w sposób konkludentny na rzecz tezy, że podział umów na „lois” (być może nadto „actes administratifs”) i „contrats” ma swoje uzasadnienie. Właśnie bowiem w tym podziale znaleźć można najpoprawniejszą pod względem prawnym rację kwalifikowania lub nie poszczególnych umów do publikacji w Dzienniku Ustaw.

Nie tu czas i okazja po temu, aby włączać się w ciekawą dyskusję, jaka toczyła się w ostatnich latach na temat miejsca umowy międzynarodowej w polskim systemie prawnym⁷. Spór zdaje się polegać w dużej mierze na nieporozumieniu, które w przekonujący sposób starał się wyświecić prof. Rozmaryn⁸, wywodząc, że nie widzi racji, aby

⁷ K. Skubiszewski, *The Validity of Treaties in Polish Municipal Law*, w: *Rapports polonais présentés au 6e Congrès international de droit comparé*, Varsovie 1962, s. 109 i n.; L. Gelberg, *Miejsce umów międzynarodowych w prawie PRL*, *Prawo i Życie* 1962, nr 18 z 2 IX 1962; nadto dalsza polemika między tymi autorami.

⁸ S. Rozmaryn, *Skuteczność umów międzynarodowych PRL w stosunkach wewnątrznych*, *Państwo i Prawo* 1962, nr 12, s. 951 i n.

dla nadania waloru prawnego normie umownej trzeba było sięgać do zawyłych konstrukcji czy to monistycznych, czy dualistycznych. Istotnie, ów broniony w tym wypadku przez konstytucjonalistę *proprius vigor* normy umownej powinien być z urzędu niejako postulatem internacjonalisty. *Pacta sunt servanda* — brzmi zasada od wieków głoszona przez jego poprzedników, bez której i dziś nie do pomyślenia jest jakikolwiek system prawa międzynarodowego. Piękny wyraz daje jej chociażby stała formułka naszych deklaracji ratyfikacyjnych: „[...] Rada Państwa [...] oświadcza, że wymieniona Konwencja jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona, oraz przyrzeka, że będzie niezmiennie zachowywana”⁹. Ale jaką drogą *servabitur* konkretne *pactum*, to już niekoniecznie musi wymagać wtłaczania w jakąś gotową szufladkę prawa wewnętrznego. Zdarzy się umowa, którą wystarczy w maszynopisie podać „do wiadomości i wykonania” urzędnikom jednostki organizacyjnej bezpośrednio zainteresowanej, i umowa, którą celowe będzie opublikować w dzienniku urzędowym określonego resortu, i wreszcie umowa, którą — ze względu bądź na jej przedmiotowy zakres, bądź ciężar gatunkowy — zainteresować się musi szersze grono osób, gdyż czy sędzia, czy urzędnik administracyjny, czy wreszcie szary obywatel może się znaleźć w sytuacji w jakimś stopniu stawiającej go w roli adresata tego czy innego z postanowień danej umowy. Taka umowa trafić powinna istotnie na łamy Dziennika Ustaw i należy przypuszczać, że właściwy czynnik rządowy, kierując ją do redakcji, tą drogą wypowiada swój sąd o jej randze i kręgu zastosowania.

Umowy nasze nabywają mocy obowiązującej w trojaki sposób: w drodze ratyfikacji przez Radę Państwa, w drodze zatwierdzenia przez Radę Ministrów, przez samo podpisanie¹⁰. Przeglądając pod tym kątem widzenia teksty opublikowane w Dzienniku Ustaw, można stwierdzić, że trafiają tam niemal wyłącznie umowy pierwszego typu. Potwierdza to tezę wyżej już wypowiedzianą, że do publikacji w naszym głównym wydawnictwie urzędowym kwalifikuje się tylko umowy wyższej niejako rangi. Jeśli ze względów praktycznych posłużyć się tu rozróżnieniem umów „międzypaństwowych”, „międzyrządowych” i „międzyresortowych”, to w Dzienniku Ustaw znajdziemy po największej części umowy

⁹ Fr. „Après avoir examiné ladite Convention, le Conseil d'Etat l'a approuvée et approuve en toutes et chacune des dispositions qui y sont contenues; déclare **que** la Convention susmentionnée est acceptée, ratifiée et confirmée et promet qu'elle sera inviolablement observée”.

¹⁰ Zarówno co do tego zagadnienia, jak szeregu innych związanych z naszą praktyką traktatową, sporo szczegółów zestawiał ostatnio zwięźle S. Dąbrowa, *Po-stanowienia formalno-prawne bilateralnych umów międzynarodowych. Powojenna praktyka polska*, Państwo i Prawo 1964, nr 2, s. 235 i n.

nazywane „międzypaństwowymi”, choć intytulacje ich nie zawsze są konsekwentne. Toteż zapewne niewiele się pomylimy, kładąc znak równości między „umowami ważniejszymi” a „umowami ogłoszonymi w Dzienniku Ustaw”. Zyskamy wówczas poprawną przesłankę metodologiczną, pozwalającą poddać analizie skończoną liczbę aktów łatwo dostępnych i łatwo sprawdzalnych.

Mówiąc co prawda o skończonej liczbie należy stwierdzić, że ustalenie jej nie obywa się całkowicie bez wątpliwości. Trudno kierować się np. liczbą pozycji w Dzienniku Ustaw, zdarza się bowiem, że jedną pozycją objęto kilka umów podpisanych tego samego dnia. Zdarzają się wówczas akty paralelne, tak np. cztery konwencje o ochronie ofiar wojny, podpisane 12 VIII 1949 r. w Genewie, których zakwalifikowanie jako czterech odrębnych jednostek nie nastręcza wątpliwości. Ale są i akty pozostające między sobą w powiązaniach filiacyjnych, przy których niełatwo czasem rozstrzygnąć, co jest odrębnym aktem prawnym, a co tylko załącznikiem. Jako typowy przypadek takich kilkustopniowych nawet powiązań podać można np. Światową Konwencję Poczтовую, podpisaną w Buenos Aires 23 V 1939 r., której towarzyszy około 20 aktów nazwanych „porozumieniami”, „regulaminami wykonawczymi”, „protokołami”. O potraktowaniu jako odrębny akt decydowała wówczas zarówno pewna odrębność treści, jak forma aktu i rodzaj jego związku z aktem głównym.

Podamy dwa przykłady różnego podejścia do pozornie podobnych rozwiązań formalnych. Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości jest, formalnie rzecz biorąc, „integralną częścią” Karty Narodów Zjednoczonych¹¹. Stanowi on jednak tak odrębny zespół postanowień, o innym niż Karta przeznaczeniu i charakterze, przy tym zaś i „państwo nie należące do Organizacji Narodów Zjednoczonych może przystąpić do Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości”¹², że dla celów niniejszej analizy uznano za celowe potraktować Kartę i Statut jako dwa akty. Inny przykład stanowią podpisane 14 V 1954 r. w Hadze. Jest ich właściwie cztery: akt końcowy, konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, regulamin wykonawczy, protokół. Rozmowanie kwalifikacyjne przebiegało następująco: „Akt końcowy” ma charakter komunikatu stwierdzającego fakt odbycia się konferencji i sporządzenia na niej takich to a takich aktów — sam w sobie nie stanowi zatem odrębnej umowy międzynarodowej. Jest nią niewątpliwie „konwencja”. Nie jest to „regulamin wykonawczy”, gdyż choć zawiera pewną wyodrębnioną treść, daje tylko uzupełnienie kon-

¹¹ Art. 92 Karty.

¹² Art. 93 ust. 2 Karty; por. też art. 33 ust. 2—3 oraz art. 69 Statutu.

wencji, a przy tym ani nie został oddzielnie podpisany, ani nie może być przedmiotem oddzielnej ratyfikacji lub przystąpienia. Za to „protokół” treściowo mógłby wprowadzić stanowiąc jeden z rozdziałów konwencji, ale wyodrębniony został intencją stron w taki sposób, że był podpisywany oddzielnie i oddzielnie ratyfikowany. Można więc stać się stroną zarówno obu aktów, jak i jednego z nich. Tak więc z zespołu czterech aktów, jakie stanowią plon konferencji haskiej z 1954 r., dwa potraktowano jako oddzielne pozycje naszego wykazu. Podano powyższe przykłady, aby móc stwierdzić, że niekiedy nawet samo ustalenie liczby rozpatrywanych aktów nie jest równaniem o jednej tylko niewiadomej.

Wreszcie należy dodać, że jako oddzielne pozycje traktowano też wszelkie akty rewidujące albo uzupełniające pewną wcześniejszą umowę.

Z zastrzeżeniem powyższych wyjaśnień, w numerach wydawnictwa, które zrazu nosiło nazwę „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, a od 22 VII 1952 r. nazywa się „Dziennikiem Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”, znaleziono — począwszy od 22 VII 1944 r. do 21 VII 1964 r. — 289 aktów, które dadzą się zakwalifikować jako odrębne umowy międzynarodowe. I ta to liczba będzie przedmiotem analizy, zrazu formalnej, następnie treściowej. Szczupłość ram niniejszego opracowania nakazuje ograniczyć analizę do pewnych tylko aspektów, które uznano — być może dowolnie — za szczególnie charakterystyczne.

II

Dynamikę pojawiania się umów międzynarodowych w poszczególnych rocznikach powojennego Dziennika Ustaw obrazuje tabela 1. Klasyfikacja umów według dat publikacji wydała się najcelowsza, bo dopiero z chwilą ogłoszenia umowa efektywnie i w pełni wchodzi w życie, jakkolwiek by się kształtowały poza tym inne elementy składające się łącznie na proces jej powstania¹³.

W wypadku umów dwustronnych rok publikacji z reguły bądź pokrywa się z rokiem ratyfikacji lub wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, bądź następuje tuż po nim. Umowy wielostronne natomiast nawet i po złożeniu już dokumentu ratyfikacyjnego albo dokumentu przystąpienia znacznie dłużej oczekują na publikację. Zostanie to omówione niżej. W każdym razie należy przypomnieć, że umowom podlegającym w ogóle ratyfikacji¹⁴ dopiero data wymiany lub złożenia u depozytariu-

¹³ Por. w związku z tym S. Nahlik, *O wejściu w życie umowy międzynarodowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu — Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 5: Prawo II, Toruń 1961, s. 95 i n.

¹⁴ Ratyfikacji wymagają takie w każdym razie umowy, które zawierają wyrażoną klauzulę ratyfikacyjną. Zagadnienie; w jakim kierunku idzie domniemanie,

sza odnośnych dokumentów nadaje międzynarodowy walor prawny. Jak zaś wspomniano, na łamy Dziennika Ustaw trafiają z reguły tylko umowy ratyfikowane czy umowy, których stroną — nie należąc do grona ich pierwotnych sygnatariuszy — Polska stała się przez przystąpienie¹⁵.

Ratyfikacja miała u nas początkowo podkład w tzw. ustawie ratyfikacyjnej, poprzez którą Sejm dla określonych typów umów¹⁶ wyrażał zgodę na dokonanie ratyfikacji przez Prezydenta Rzeczypospolitej. W Dzienniku Ustaw publikowano zarówno ustawę ratyfikacyjną, jak i umowę¹⁷. Z wejściem w życie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. kompetencje ratyfikacyjne przeszły na Radę Państwa¹⁸, działającą jako emanacja Sejmu już bez podkładu takiej ustawy. Odtąd w Dzienniku Ustaw tekst umowy poprzedzony jest deklaracją, w której Rada Państwa „podaje do powszechnej wiadomości” zarówno fakt podpisania umowy, jak i jej ratyfikacji. Jak to już niejednokrotnie w literaturze prawnomiędzynarodowej podnoszono, w jednym tylko wypadku: Paktu Warszawskiego¹⁹ zastosowano tryb inny, gdy mianowicie Sejm jako całość wstąpił w kompetencje swojej emanacji i plenarnie ratyfikował umowę w oczywistym zamiarze podkreślenia jej szczególnej doniosłości.

Tabela 1 pozwala stwierdzić kilka wysoce charakterystycznych zjawisk. Należy do nich fakt, że umowy wielostronne stanowią przeszło 60% całego materiału. Tłumaczy się to jednak okolicznością, że podlegają one: zawsze niemal ratyfikacji, która pociąga za sobą w każdym razie opublikowanie w Dzienniku Ustaw. Wśród umów dwustronnych natomiast: szeroko reprezentowany jest dziś typ umów prostszych (fr. *accords en forme simplifiée*), umów resortowych, umów zawieranych przez państwo:

gdy klauzuli takiej (i w ogóle klauzuli o dacie i sposobie nabrania przez umowę mocy prawnej) brak, było przedmiotem ciekawej ewolucji. Podczas gdy dawniej przyjmowano często domniemanie potrzeby ratyfikacji, dziś przyjmuje się na ogół przeciwnie, że domniemanie przemawia za brakiem takiej potrzeby. Omówienie tych przeciwstawnych koncepcji — zob. m. in. S. Nahlik, op. cit., s. 102—105. Taką też zasadę wyznaje obecna praktyka polska, która nie domniemywa się potrzeby ratyfikacji i do postępowania ratyfikacyjnego kieruje tylko takie umowy, które zawierają odnośną klauzulę — por. m. in. S. Dąbrowa, op. cit., s. 237 i n.

¹⁵ Analiza tego pojęcia — zob. M. Lachs, *Umowy wielostronne*, Warszawa 1958, s. 91 i n.

¹⁶ Zgodnie z art. 49 ust. 2 Konstytucji z 17 III 1921.

¹⁷ W pierwszych powojennych rocznikach Dziennika Ustaw zdarzyło się czterokrotnie (raz w 1945 r., dwa razy w 1948 r. i raz w 1949 r.), że opublikowana została ustawa ratyfikacyjna, nie opublikowano natomiast tekstu umowy.

¹⁸ Zgodnie z art. 25 ust. 1 pkt 7 Konstytucji z 22 VII 1952.

¹⁹ Ściśle: „Układ o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy”, podpisany przez 8 państw socjalistycznych w Warszawie 14 V 1955 (Dz. U. 1955, nr 30, poz. 182), ratyfikowany uchwałą Sejmu z 19 V 1955,

w charakterze kupca lub impresaria, umów, których ani nie poddaje się ratyfikacji w klasycznym tego słowa znaczeniu²⁰, ani nie publikuje w Dzienniku Ustaw,

Tabela 1

Umowy międzynarodowe opublikowane w Dzienniku Ustaw z uwzględnieniem rodzaju ich stron

Rok publikacji	Umowy wielostronne	Umowy dwustronne				Razem wiele + dwustronne
		z państwami socjalistycznymi	z państwami kapitalistycznymi	z państwami niezaangażowanymi	razem dwustronne	
1944	—	—	—	—	—	—
1945	—	2	—	—	2	2
1946	—	—	—	—	—	—*
1947	7	4	6	—	10	17
1948	14	12	1	—	13	27
1949	20	9	5	—	14	34
1950	—	5	—	—	5	5
1951	13	7	—	—	7	20
1952	6	9	—	—	9	15
1953	3	—	—	—	3	3
1954	6	—	—	—	—	6
1955	6	—	—	—	—	6
1956	11	—	—	—	—	11
1957	11	6	1	1	8	19
1958	14	10	—	2	12	26
1959	17	5	3	3	11	28
1960	6	4	—	2	6	12
1961	14	3	1	—	4	18
1962	6	5	—	—	5	11
1963	20	4	—	1	5	25
1964**	3	—	—	1	1	4
Razem	177	85	17	10	112	289
w %	61,2	75,9	15,2	8,9	38,8	100,0

* Ogłoszono jednak w 1946 r. kilka ustaw ratyfikacyjnych odnoszących się do umów, których teksty zostały opublikowane w latach następnych. ** Uwzględniono umowy opublikowane w nr 1—28.

²⁰ Pod ratyfikacją w „klasycznym”, węższym tego słowa znaczeniu należy rozumieć akt organu, któremu konstytucja powierzyła „zawieranie” umów międzynarodowych, tj. z reguły indywidualną lub kolegiąlną głowę państwa, w państwach socjalistycznych mającą najczęściej — jak wspomniano — charakter emanacji i parlamentu. Umowy mniej ważne, choć nie poddaje się ich tak rozumianej ratyfikacji, podlegają często zatwierdzeniu przez Radę Ministrów (ew. przez resortowego ministra). Zatwierdzenie to podpadałoby niewątpliwie pod pojęcie ratyfikacji w szerszym tego słowa znaczeniu, obejmuje ono bowiem każdy akt mocodawcy aprobujący rezultat czynności pełnomocnika.

Dalszym ciekawym faktem jest olbrzymia przewaga, w obrębie umów dwustronnych, umów zawieranych z innymi państwami socjalistycznymi. Stanowią one z górami $\frac{3}{4}$ ogólnego woluminu. Pozostałą niepełną $\frac{1}{4}$ ogólnej liczby umów dwustronnych uznano za celowe podzielić nadto na umowy z krajami imperialistycznymi lub ich sojusznikami oraz umowy z krajami niezaangażowanymi²¹. Zjawisko to odpowiada oczywiście przede wszystkim szczególnie ożywiony stosunek, jakie krzewią się pomiędzy państwami wyznającymi tę samą ideologię oraz posiadającymi ten sam ustrój i model gospodarczy. Z drugiej jednak strony trzeba stwierdzić, że przy kwalifikowaniu umów do ogłoszenia w Dzienniku Ustaw dawano niekiedy, caeteris paribus, preferencję publikacyjną umowom z krajami socjalistycznymi, wykazując większą powściągliwość wobec umów, analogicznych nawet, z krajami burżuazyjnymi. Tuż po wojnie np. zawarliśmy z kilku byłymi aliantami podobne w gruncie rzeczy co do treści umowy rewindykacyjne mające na celu częściową przynajmniej restitutio in integrum stanu, w którym zakłócenia wyrządził okupant, z umów tych jednak opublikowana została ta tylko, której partnerem było państwo socjalistyczne²².

Ciekawie kształtuje się dyspersja umów między poszczególne lata. Po dużej intensywności w okresie, gdy wykuwała się nowa państwowość, przychodzi siedmioletnie wyraźnie odpowiadające fазie „zimnej wojny”, kiedy w Dzienniku Ustaw nie pojawia się ani jedna umowa dwustronna z państwem niesocjalistycznym, utrzymujące się zaś stosunkowo wysokie liczby umów wielostronnych dotyczą przeważnie współpracy międzynarodowej o charakterze technicznym (poczta, koleje, trochę zagadnienia socjalne). Ożywienie rozpoczyna się ponownie w 1956 r., w Dzienniku Ustaw jednak rezultaty jego zaobserwować można dopiero w roku następnym.

Dyspersja umów inaczej się kształtuje, gdy za kryterium kwalifikacyjne przyjmujemy nie rok ogłoszenia, lecz rok podpisania umowy, który według utartej praktyki jest rokiem identyfikującym daną umowę. Mówimy np. o „konwencji genewskiej z 1949 r.” lub o „konwencji haskiej z 1954 r.”, wymieniając rok podpisania, a nie zastanawiając się nad tym, kiedy konwencja została ratyfikowana lub ogłoszona, czy też kiedy weszła w życie. Według roku podpisania rozbieżności omawianych umów przedstawiono w tabeli 2.

Wszystkie bez wyjątku umowy przedwojenne, którym Polska Ludowa okazała zainteresowanie większe niż Polska burżuazyjna, a których jest

²¹ Umowy z Jugosławią zawarte do połowy 1948 r. kwalifikowano jako umowy z państwem socjalistycznym, po tej dacie — jako z państwem niezaangażowanym.

²² Umowa polsko-czechosłowacka w sprawie wzajemnego zwrotu mienia wywiezionego po rozpoczęciu wojny, Praga 12 II 1946 (Dz. U. 1948, nr 4, poz. 25).

Umowy międzynarodowe opublikowane w Dzienniku Ustaw w okresie od 22 VII 1944 do 21 VII 1964 według roku ich podpisania

Rok	Liczba umów	Rok	Liczba umów	Rok	Liczba umów
1927	2	1939	8	1951	8
1928	1	1940	—	1952	17
1929	—	1941	—	1953	7
1930	1	1942	—	1954	11
1931	—	1943	—	1955	7
1932	—	1944	4	1956	14
1933	6	1945	10	1957	20
1934	1	1946	22	1958	18
1935	1	1947	31	1959	17
1936	—	1948	26	1960	6
1937	1	1949	24	1961	11
1938	—	1950	7	1962	5
				1963	3
Razem umów 289					

21, więc bądź co bądź prawie 7,3% ogólnego zasobu, są umowami wielostronnymi. Z nich 12 zawarto w ramach Międzynarodowej Organizacji Pracy, 8 to kompleks umów zgrupowanych dokoła światowej Konwencji Pocztovej, podpisanej w Buenos Aires w 1939 r. Jedyna umowa spoza tych dwu zespołów to Konwencja o Wystawach Międzynarodowych, podpisana w Paryżu jeszcze w 1928 r.

Odliczając natomiast nawet owych 21 umów przedwojennych, przy których upływ czasu między podpisaniem a ratyfikacją, złożeniem dokumentu ratyfikacyjnego (albo przystąpieniem i złożeniem dokumentu przystąpienia) i publikacją nie może być uznany za typowy — trzeba stwierdzić, że między podpisaniem a ogłoszeniem (łącznie z tymi wszystkimi zdarzeniami prawnymi, które muszą poprzedzić ogłoszenie) upływa nieraz sporo czasu, zwłaszcza w wypadku umów wielostronnych. Okresy te dla 156 umów wielostronnych podpisanych już po wojnie zestawiono w tabeli 3.

Państwo nieraz po wielu latach dopiero decyduje się ratyfikować umowę, którą podpisało, lub przystąpić do umowy, którą kiedyś podpisali inni, jest to jednak zjawisko dość normalne, spotykane w praktyce wielu krajów. Państwa, zanim ostatecznie się zwiążą, pragną nieraz zorientować się, jakie efekty da umowa we wzajemnych stosunkach innych partnerów. Ponadto nabycie przez umowę mocy obowiązującej uzależnione jest dziś nieraz wyraźnym jej postanowieniem od złożenia wprawdzie określonego minimum dokumentów ratyfikacyjnych lub doku-

Tabela 3

Upływ czasu między rokiem podpisania a rokiem publikacji do umów wielostronnych podpisanych począwszy od 1944 r.

Lata dzielące rok podpisania od roku publikacji w Dz. U.	Liczba umów
15	4
14	—
13	3
12	—
11	1
10	4
9	6
8	9
7	12
6	16
5	10
4	26
3	12
2	35
1	12
—*	6
Razem	156

* Chodzi tu o umowy opublikowane w roku podpisania.

mentów przystąpienia. Jednakże nie na karb tego rodzaju względów taktycznych, lecz chyba raczej niedostatecznej sprawności jakiegoś ogniwa administracyjnego można policzyć zwłokę, jaka często zachodzi między datą deklaracji ratyfikacyjnej a datą opublikowania i jej samej, i tekstu umowy. Zwłokę tę znów szczególnie często można zaobserwować co do umów wielostronnych, może ze względu na ich duże nieraz rozmiary i trudności techniczne związane tak z tłumaczeniem, jak z drukowaniem tekstu w kilku obcych językach. Poniższe zestawienie wykazuje, w jak wielu wypadkach etap prac zdawałoby się czysto technicznych przeciąga rok lub parę lat.

Francuski i angielski, dwa najważniejsze języki zachodnie, są uboższe od polskiego co do ilości rzeczowników, które mogą być używane jako nazwy poszczególnych umów międzynarodowych. Brak im bowiem określenia zbiorczego, nie używanego zarazem jako nazwa poszczególnych typów umowy. Zwłaszcza trzy wyrażenia: *traité-treaty*, *convention* (identycznie w obu językach) i *accord-agreement* mogą prowadzić do nieporozumień, gdyż używa się ich i jako nazwy zbiorczej wszelkich umów międzynarodowych, i jako nazwy specyficznej umów tak właśnie

Tabela 4

Różnica między rokiem podpisania przez Radę Państwa deklaracji ratyfikacyjnej a rokiem publikacji w Dzienniku Ustaw

Liczba lat	Liczba umów*
7	1
3	8
2	34
1	56
—**	45
•***	12
Razem	156

* Dotyczy tylko umów wielostronnych podpisanych począwszy od 1944 r.

** Chodzi tu o umowy opublikowane w tym samym roku, w którym podpisana była deklaracja ratyfikacyjna.

*** Chodzi o wypadki z różnych względów wątpliwe, m. in. takie, w których tekst umowy w końcu w ogóle nie został opublikowany.

określonych w tytule. Język polski bogatszy jest właśnie o wyraz „umowa”. Może więc pozwolić sobie na używanie go wyłącznie jako określenia zbiorczego, gdyż dla każdej z nazw francuskich i angielskich posiada nadto samoistny odpowiednik. Są nimi, by wspomnieć tylko o nazwach mających najszerze zastosowanie: „traktat” (jako odpowiednik *traité-treaty*), „konwencja” (odpowiednik: *convention*), „układ”, odpowiednik: *accord-agreement*), „porozumienie” (odpowiednik francuski i angielski na równi: *arrangement*). Ustalenie i rozpowszechnienie tej terminologii było zasługą w dużej mierze nestora naszych internacjonalistów Juliana Makowskiego, który przeszło pół wieku strawił na nauczaniu prawa międzynarodowego, a zarazem dobre parę dziesiątków lat spędził w Ministerstwie Spraw Zagranicznych jako czołowy ekspert właśnie w dziedzinie formalnej strony redagowania i zawierania umów międzynarodowych. Makowski głosił przekonującą tezę, że — choć to właściwie zagadnienie nie prawne, ale czysto techniczne — należy być konsekwentnym w używanym słownictwie i do konsekwencji takiej istotnie w praktyce doprowadził²³. Na jednym ze spotkań międzynarodowych, poświęco-

²³ Por. np. J. Makowski, *Teoria i technika zawierania umów międzynarodowych*, Warszawa 1931, *passim*; tenże, *Organa państwa [...]. Umowa międzynarodowa*, Warszawa 1957, s. 139 i n.; oraz inne publikacje (a nadto działalność dydaktyczna i praktyczna). Wyrazu „umowa” jako określenia zbiorczego używa również większość innych polskich internacjonalistów; np. M. Lachs, *Umowy wielostronne*, Warszawa 1958; L. Ehrlich, *Prawo międzynarodowe*, wyd. 4, Warszawa 1958, rozdz. XXI; A. Klafkowski, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1964, rozdz. VII; i in.

nym specjalnie problematyce umów międzynarodowych, uważałem się więc za uprawnionego do pochwalenia się tym bogactwem języka polskiego, a wobec tego i większą jego precyzją²⁴, co z kolei — nie bez pewnej zazdrości — podkreślono następnie i w piśmiennictwie zagranicznym²⁵.

Niestety, wyczerpująca klasyfikacja całego materiału umownego z Dziennika Ustaw dla celów niniejszej pracy doprowadza do wniosku, że praktyka nasza sama to bogactwo językowe zubożyła. I to podwójnie. Wykazując brak konsekwencji w posługiwaniu się polskimi odpowiednikami poszczególnych nazw obcych, a nadto — niepotrzebnie, skoro dla każdej nazwy obcej mamy inny, od dawna ustalony odpowiednik — używając często wyrazu „umowa” nie jako nazwy zbiorczej, ale również jako tytułu poszczególnych umów. W tabeli 5 zawarte jest zestawienie wyników odnośnych obserwacji:

Tabela 5

Częstotliwość występowania polskich nazw umów w Dzienniku Ustaw w okresie od 22 VII 1944 do 21 VII 1964 r.

Nazwa polska	Liczba umów	Procent ogólnej liczby umów
Konwencja	108	37,4
Umowa	60	20,8
Porozumienie	35	12,1
Protokół*	26	9,0
Układ	24	8,3
Poprawka, akt poprawki itp.	20	6,9
Inne nazwy łącznie	16	5,5
Razem	289	100,0

* Nie licząc „protokołów podpisania”, „protokołów końcowych” itp., których nie kwalifikowano jako odrębno umowy.

Nazwa „konwencja”, która — jak z powyższego zestawienia — wciąż jeszcze wiedzie prym, została zastosowana w odniesieniu do najrozmaitszych co do treści umów, w znacznej części wielostronnych, ale i w szeregu dwustronnych. O ile można, z pewnymi zastrzeżeniami, zastosować tu jakkolwiek wspólny mianownik, to należałoby stwierdzić, że nazwa „konwencja” dotyczy w każdym razie znacznej większości umów o cha-

²⁴ Odnośny referat (S. E. Nahlik, *L'entrée en vigueur des traités internationaux*) opublikowany został w *Annuaire de l'Association des Auditeurs et Anciens Auditeurs de l'Académie de Droit Internationales-Gravenhage* 1961, s. 82.

²⁵ R. Socini, *Gli accordi internazionali delle organizzazioni intergovernative*, Padwa 1962, s. 7—8.

rakterze quasi-ustawodawczym, gdy intencją stron jest nie uregulowanie jakiejś jednej sprawy, ale stworzenie pewnego kompleksu norm mających zastosowanie ogólne, pełniących więc dla danej dziedziny rolę *sui generis* międzynarodowej ustawy. Nie wyklucza to jednak sporadycznego używania dla umów o takim charakterze również innych nazw.

Wyraz „umowa”, do niedawna używany wyłącznie jako dogodne określenie zbiorcze, a który obecnie w rzędzie nazw specyfikujących konkretne umowy zajął drugie miejsce, używany jest najczęściej w umowach dwustronnych z innymi krajami socjalistycznymi, regulujących najrozmaitsze dziedziny ich wzajemnych stosunków, z wyjątkiem tylko umów najbardziej uroczystych, dla których stosuje się ostatnio coraz częściej nazwę „układ”. Jak bardzo jednak nazwa „umowa” stosowana jest niekonsekwentnie z punktu widzenia określeń użytych przez partnera, dowodzi tabela 6.

Tabela 6

Odpowiedniki nazwy „umowa” w językach partnerów

Język	Odpowiedniki nazwy „umowa” i liczba wypadków ich użycia				Razem umów				
rosyjski	dogovor	7	soglaszenije	7	14				
czeski	dohoda	7	úmluva	3	smlouva	3	13		
francuski	accord	7	convention	1		8			
serbochorwaacki	ugovor	2	konvencija	2	sporazum	2	6		
bułgarski	dogovor	1	spogodba	4			5		
niemiecki	Vertrag	2	Abkommen	2			4		
angielski	agreement	3					3		
rumuński	tratat	1	conventie	1			2		
węgierski	egyerzmény	1	szerződés	1			2		
albański	marreshje	1					1		
hiszpański	convenio	1					1		
chiński							1		
								Razem	60

Nie jestem kompetentny do semantycznej oceny każdej z nazw użytych przez partnerów w mniej rozpowszechnionych językach. Nie ulega jednak wątpliwości, że w każdym razie „traktat” byłby najbardziej ekwiwalentnym odpowiednikiem nazw: dogovor, smlouva, ugovor, Vertrag, traktat, że „konwencja” najlepiej by tłumaczyła nazwy: úmluva, convention, konvencija, convenue, że wreszcie dla większości pozostałych nazw: soglaszenije, dohoda, accord, sporazum, agreement, convenio — właściwym odpowiednikiem byłby mający u nas utarte zastosowanie „układ”.

Pewne zastrzeżenia budzi też niekiedy zastosowanie nazwy „porozumienie”, tradycyjnie używanej tylko w odniesieniu do mniej ważnych umów, o charakterze wyłącznie technicznym lub tymczasowym. Spośród 35 wypadków, w których nazwa ta trafiła do Dziennika Ustaw, w 27 liczono się z tradycją, używając „porozumienia” jako ekwiwalentu francuskiej i angielskiej nazwy arrangement. W 8 pozostałych wypadkach określano jako „porozumienie” umowy, którym partnerzy nadali nazwę accord albo agreement, co poprzednio zawsze było tłumaczone jako „układ”. Dodajmy, że właśnie w tych wypadkach chodzi nieraz o umowy zbyt wysokiej rangi, aby nazwa „porozumienie” oddawała dostatecznie ich ciężar gatunkowy. Nazwano tak np. umowę z roku 1945 o ściganiu i karaniu głównych zbrodniarzy wojennych osi europejskiej.

„Zaawansowała” ostatnio również nazwa „układ”. Makowski powiada o niej, że jest używana „w wypadkach mniejszej wagi” i że stanowi odpowiednik francuskiej nazwy accord (a więc i angielskiej agreement — nazwy te w tekstach obcojęzycznych zawsze występują w parze)²⁶. Tymczasem z 24 wypadków, w których ta nazwa się pojawia, w 10 została ona użyta jako odpowiednik tych właśnie nazw obcych, w 2 w kontekście nieco innym, ale nie budzącym wątpliwości, w 1 w sposób uchylający ją od analizy, gdyż jest to jeden z tych właśnie paru wypadków, w których ograniczono się do opublikowania samej tylko ustawy ratyfikacyjnej, ta zaś nazwy obcej nie wymienia. W 11 natomiast wypadkach wyraz „układ” zaawansował do nazwy umowy najwyższej rangi. W 8 wypadkach mianowicie nazwano tak zasadnicze umowy o przyjaźni i współpracy (w paru wypadkach również zasadnicze umowy handlowe) z poszczególnymi krajami socjalistycznymi, i to wówczas, gdy w języku partnera użyto nazw: dogovor, ugovor, smlouva, tratat, które w tych językach używane są jako odpowiedniki nazw traité-treaty, a więc i polskiego „traktatu”. „Układem” nazwano w tłumaczeniu polskim umowę tak zasadniczą, jak Traité sur l'Antarctique, choć nazwa oryginalna sugerowała tłumaczenie „traktat” nawet po linii najmniejszego oporu. Nazwą „układ” zadowolono się dla określenia umowy „o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej”, podpisanej przez osiem państw socjalistycznych 14 V 1955 r. w Warszawie, choć trzy pozostałe teksty autentyczne (ros. dogovor, cz. smlouva, niem. Vertrag) z punktu widzenia konsekwentnej praktyki dawniejszej znów nasuwały użycie nazwy „traktat”. Potoczna praktyka, wykazując dużą intuicję semantyczną, nazywa tę umowę często „Paktem Warszawskim” i wielka szkoda, że ta właśnie nazwa „paktu”, rezerwowana tylko dla umów o wyjątkowym znaczeniu (Pakt Ligi Narodów, Pakt Kellogga) i w wer-

²⁶ J. Makowski. *Teoria i technika ...*, op. cit., s. 13.

sii oficjalnej nie została użyta. Podkreśliłoby to najlepiej nieporównywalną doniosłość tego aktu, dla którego Sejm — ten raz jeden tylko — odstąpił od normalnej procedury ratyfikacyjnej. A wreszcie — last not least — dowiadujemy się z Dziennika Ustaw, że 5 VIII 1963 r. podpisano w Moskwie „Układ o zakazie prób broni nuklearnej [. . .]”, choć znów oba oryginalne teksty (ros. dogovor, ang. treaty) nasuwały tłumaczenie „traktat”.

Spośród sporadycznie tylko pojawiających się nazw, które w tabeli 5 ujęto jedną pozycją zbiorczą (7), niektóre występują wyłącznie jako nazwy aktów erekcyjnych organizacji międzynarodowych o szczególnie dużym znaczeniu. I tak, wyłącznie w stosunku do Organizacji Narodów Zjednoczonych użyto nazwy „Karta” (odpowiednik fr. Charte i ang. Charter). W 3 wypadkach użyto nazwy „statut” (Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej, wreszcie ostatnio Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej), a w 2 — nazwy „konstytucja” (Światowa Organizacja Zdrowia — WHO, Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa — FAO). Chociaż nazwę Constitution stosuje angielski tekst aktu erekcyjnego Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO), tłumaczenie polskie poszło w tym wypadku torem wytyczonym przez wersję francuską, którą zatytułowano tylko Convention, i akt ten ochrzciło „konwencją”.

Zasygnalizowana wyżej w związku z „awansem” nazwy „układ” ilość odchyień od tradycyjnego zasięgu nazwy „traktat” zdaje się wskazywać wręcz na pewną tendencję do zerwania z tą nazwą. Jakoż w całym zasobie rozpatrywanych aktów nazwa ta w tekście polskim trzy razy tylko została użyta: dwa razy na określenie umów wprowadzających stan pokoju (Traktat Pokoju z Włochami, Traktat tzw. „Państwowy” z Austrią), raz jeden na oznaczenie umowy handlowej (z Japonią). Jeśli jednak taka tendencja rzeczywiście istnieje, to należałoby raczej przeprowadzić dalej jeszcze idące virement i wszystkie akty dotąd nazywane traktatami przemianować na „układy”, a wyrazowi „traktat” przyznać wyłączność sensu zbiorczego²⁷, skoro utraciła go „umowa”. Bo przecież w tej dziedzinie — podkreślmy to z całym naciskiem — nie ma dogmatów. Chodzi tylko o konsekwencję oraz o wyzyskanie w pełni bogactwa języka polskiego.

Jednym z ciekawszych zagadnień techniki zawierania umów jest sprawa języka. W umowach wielostronnych, poczynszy od traktatów pokoju zawartych po pierwszej wojnie światowej, utrzymuje się na

²⁷ Czynili tak zresztą niektórzy autorzy polscy już poprzednio, np. L. Ehrlich, *Interpretacja traktatów*, Warszawa 1957.

ogół praktyka wielojęzyczności. Maksymalny zestaw języków wynosi dziś pięć (angielski, chiński, francuski i rosyjski — jako języki stałych członków Rady Bezpieczeństwa, oraz hiszpański — jako język znacznej większości krajów Ameryki Łacińskiej); pojawia się on w aktach erekcyjnych znacznej części organizacji międzynarodowych, choć zdarzają się też zestawy cztero- lub trójjęzyczne, a w umowach o bardziej ograniczonej liczbie stron — również dwujęzyczne (francuski i angielski). Wyjątkowo tylko spotyka się inne kombinacje językowe. Traktat „państwowy” z Austrią został sporządzony po angielsku, francusku i rosyjsku oraz niemiecku, a Pakt Warszawski w językach czterech spośród ośmiu sygnatariuszy (czeskim, niemieckim, polskim i rosyjskim). Regułą jest dzisiaj równorzędność wszystkich języków tekstu. Rzadko (tak jednak np. w umowach Międzynarodowej Unii Telekomunikacyjnej) przyznaje się w razie rozbieżności przewagę językowi francuskiemu. Użycie w umowie wielostronnej jednego tylko języka jest dzisiaj rzadkie. Tylko w języku rosyjskim sporządzono kilka umów wielostronnych, zawartych w obrębie grona państw socjalistycznych — i nic dziwnego, skoro jedyny to w tej strefie język o znaczeniu międzynarodowym. Ślad dawnej wyłączności języka francuskiego zachował się w umowach Powszechnej Unii Pocztowej (UPU), a umowy o rybołówstwie na północno-zachodnim Atlantyku zostały sporządzone tylko po angielsku.

Umowy dwustronne redagujemy dziś w ogromnej większości wypadków w językach obu stron, uznając je wyraźnie za równorzędne. Na 111 opublikowanych w Dzienniku Ustaw umów dwustronnych zawarto w ten sposób 85, w tym aż 82 z krajami socjalistycznymi. Być może, że liczbę tę należałoby powiększyć jeszcze o 2, gdyż z krajami socjalistycznymi, z którymi ten system stosujemy, zawarto nadto 2 umowy zasygnalizowane w Dzienniku Ustaw tylko ustawą ratyfikacyjną, ale bez opublikowania tekstu umowy.

W 6 wypadkach (wszystkie dotyczą umów o współpracy kulturalnej), w których języki stron są od siebie szczególnie odległe, zreagowano umowę nadto w trzecim języku, znanym widocznie obu stronom, posiadającym walor równorzędny z językami stron w jednej tylko umowie (rosyjski w umowie polsko-chińskiej). We wszystkich pozostałych wypadkach ten trzeci właśnie język rozstrzyga w razie rozbieżności. Jest nim język rosyjski w umowach z Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną oraz z Mongolską Republiką Ludową, angielski w umowach z Republiką Indii oraz z Irakiem, francuski w umowie z Demokratyczną Republiką Wietnamu.

W pozostałych wreszcie 19 wypadkach zawarto umowę dwustronną w jednym języku. W 16 wypadkach jest to język francuski, w 3 — angielski. Raz zawarto umowę po francusku z Rumunią i raz z Węgrami.

Poza tym są to umowy z krajami burżuazyjnymi. Trzeba jeszcze zaznaczyć, że nie zawsze ów jedyny język umowy jest językiem neutralnym, obcym na równi obu stronom. Przeciwnie, w 7 wypadkach (przeważnie dotyczą one zagadnień ubezpieczeniowo-socjalnych) jest to język drugiego kontrahenta: Francji albo Belgii. Niewątpliwa to pozostałość okresu udziałnego władania francuszczyzny w stosunkach międzynarodowych, kiedy nikt nie uważał się za upośledzonego używając jej nawet wobec państwa, dla którego był to język ojczysty.

III

Dla zorientowania się w kierunkach naszej międzynarodowej współpracy najważniejsza jest oczywiście klasyfikacja umów z punktu widzenia ich treści. Na tym więc kryterium oprze się ta część niniejszej pracy, która powinna stanowić pewnego rodzaju rozumowany katalog naszych umów międzynarodowych.

Całość przebadanego zasobu umów podzielono na 11 grup tematycznych, których synoptyczny przegląd zawiera tabela 7. Oczywiście, przydział niektórych umów pod ten czy inny nagłówek nasuwał pewne trudności. Są umowy o charakterze mieszanym, których pewne normy kwalifikowałyby się do różnych grup. Niekiedy znów umowa jako całość mogłaby, w zależności od punktu widzenia, figurować bądź pod jednym, bądź pod drugim nagłówkiem. Tak np. każdy z aktów erekcyjnych organizacji międzynarodowych, które skoncentrowano pod jednym wspólnym

Tabela 7

Przegląd tematyczny umów międzynarodowych opublikowanych w Dzienniku Ustaw w okresie od 22 VII 1944 r. do 21 VII 1964 r.

Grupa tematyczna	Liczba umów
I. Organizacje międzynarodowe	41
II. Likwidacja skutków II wojny światowej	18
III. Kodyfikacja prawa akcji zbrojnej	7
IV. Ogólne stosunki polityczne	7
V. Stosunki ekonomiczne	24
VI. Komunikacja (z wyjątkiem żeglugi morskiej)	63
VII. Prawo morza	13
VIII. Ochrona zdrowia ludzi, zwierząt i roślin	13
IX. Zagadnienia socjalne	53
X. Zagadnienia prawno-sądowe i prawno-administracyjne	29
XI. Stosunki kulturalne i naukowe	21
Razem	289

nym nagłówkiem, mógłby zarazem kwalifikować się do grupy dotyczącej stosunków międzynarodowych w określonej sferze treściowej, np. komunikacji, handlu, kultury itd.

GRUPA I. ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE

A. Akty erekcyjne Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz związanych z nią organizacji tzw. wyspecjalizowanych

1. Karta Narodów Zjednoczonych, San Francisco 26 VI 1945²⁸ (Dziennik Ustaw²⁹ 1947, nr 23, poz. 90³⁰).
 2. Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości — szczegóły jak w poz. 1.
 3. Układ (ang. Articles of Agreement) o Międzynarodowym Banku Odbudowy i Rozwoju, Bretton Woods 22 VII 1944 (Dz. U. 1948, nr 40, poz. 292), wypowiedziany 15 IV 1950 (Dz.U. 1950, nr 23, poz. 207).
 4. Układ (ang. Articles of Agreement) o Międzynarodowym Funduszu Walutowym, Bretton Woods 22 VII 1944 (Dz.U. 1948, nr 40, poz. 290), wypowiedziany (szczegóły jak w poz. 3).
 5. Konwencja o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, Chicago 7 XII 1944 (Dz.U. 1959, nr 35, poz. 212).
 6. Konstytucja Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa, Quebec 16 X 1945 (Dz.U. 1958, nr 57, poz. 283).
 7. Konwencja (fr. Convention, ale ang. Constitution!) dotycząca utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, Londyn 16 XI 1945 (Dz.U. 1947, nr 46, poz. 242).
 8. Konwencja o Międzynarodowej Morskiej Organizacji Doradczej, Genewa 6 III 1946 (Dz.U. 1961, nr 14, poz. 74).
 9. Konstytucja Światowej Organizacji Zdrowia, Nowy Jork 22 VII 1946 (Dz.U. 1948, nr 61, poz. 477).
 10. Konwencja dotycząca Światowej Organizacji Meteorologicznej, Waszyngton 11 X 1947 (Dz.U. 1951, nr 11, poz. 85).
 11. Statut Międzynarodowej Agencji Energii Jądrowej, Nowy Jork 26 X 1956 (Dz.U. 1958, nr 41, poz. 187).
- Zob. też poz. 98—100 i 102—105.

B. Akty erekcyjne organizacji międzynarodowych państw socjalistycznych

12. Układ (ros. Dogovor) o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej między Ludową Republiką Albanii, Ludową Republiką Bułgarii, Węgierską Republiką Ludową, Niemiecką Republiką Demokratyczną, Polską Rzeczpospolitą Ludową, Rumuńską Republiką Ludową, Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich i Republiką Czechosłowacką, Warszawa 14 V 1955 (Dz.U. 1955, nr 30, poz. 182).

²⁸ Podane po nazwie każdej umowy miejsce i data są miejscem i datą jej podpisania albo (w wypadku niektórych umów wielostronnych) otwarcia do podpisu. Jeśli nie nazwano stron danej umowy, jest ona umową wielostronną.

²⁹ W dalszym ciągu oznaczany skrótem „Dz. U.”.

³⁰ Podane numery i pozycje dotyczą publikacji tekstu umowy, jedynie we wspomnianych już paru wypadkach opublikowania tylko ustawy ratyfikacyjnej — publikacji tej ostatniej.

13. Statut Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, Sofia 14 XII 1959 (Dz.U. 1960, nr 35, poz. 197).

C. Akty erekcyjne innych organizacji międzynarodowych

14. Konwencja w sprawie utworzenia Europejskiej i Śródziemnomorskiej Organizacji Ochrony Roślin, Paryż 18 IV 1951 (Dz.U. 1959, nr 33, poz. 131).
 15. Międzynarodowe Porozumienie (ang. Agreement) Cukrownicze, Londyn 16 X 1953 (Dz. U. 1956, nr 58, poz. 267)³¹.
 16. Konwencja ustanawiająca Międzynarodową Organizację Metrologii Prawnej, Paryż 12 X 1955 (Dz. U. 1959, nr 4, poz. 24).

D. Akty zmieniające poszczególne z aktów wymienionych w działach A—C

- 17—36. Akty te dotyczą w szczególności umów wymienionych w poz. 5, 7, 9, 11, 14 i 15, jak również Międzynarodowej Organizacji Pracy, której członkiem pozostała Polska od okresu przedwojennego (akt erekcyjny pn. Konstytucja Międzynarodowej Organizacji Pracy wchodził w skład traktatów pokoju podpisanych po I wojnie światowej, m. in. Traktatu Pokoju z Niemcami, Wersal 28 VI 1919, Dz.U. 1920, nr 35, poz. 200). Najważniejszym z tych aktów jest Akt Poprawki przyjęty w Montrealu 9 X 1946 ze względu na włączenie weń całego znowelizowanego tekstu Konstytucji Międzynarodowej Organizacji Pracy, potraktowanej już teraz jako umowa samoistna (Dz.U. 1948. nr 43, poz. 308).

E. Akty pomocnicze w stosunku do aktów wymienionych w działach A—B

37. Konwencja w sprawie przywilejów i immunitetów Narodów Zjednoczonych, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 II 1946 (Dz.U. 1948, nr 39, poz. 286).
 38. Konwencja o zdolności prawnej, przywilejach i immunitetach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, Sofia 14 XII 1959 (Dz.U. 1960, nr 35, poz. 199).
 39—41. Akty o podrzędnym znaczeniu.

GRUPA II. LIKWIDACJA SKUTKÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ

A. Traktaty pokoju lub ekwiwalentne

42. Traktat pokoju z Włochami, Paryż 10 II 1947 (Dz.U. 1949, nr 50, poz. 378).
 43. Traktat państwowy w sprawie odbudowy niezawisłej i demokratycznej Austrii, Wiedeń 15 V 1955 (Dz.U. 1957, nr 19, poz. 94 — Polska nie była pierwotnym sygnatariuszem, lecz stała się stroną Traktatu w drodze przystąpienia).
 44. Układ (fr. Accord) między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Japonią o przywróceniu normalnych stosunków, Nowy Jork 8 II 1957 (Dz.U. 1957, nr 49, poz. 233).

B. Ustalenie lub wytyczenie granic oraz repatriacja

45. Umowa (ros. Dogovor) między PRL a ZSRR o polsko-radzieckiej granicy państwowej, Moskwa 14 VIII 1945 (Dz.U. 1947, nr 35, poz. 167).
 46. Układ (niem. Abkommen) między PRL a Niemiecką Republiką Demokratyczną o wytyczeniu ustalonej i istniejącej polsko-niemieckiej granicy państwowej, Zgorzelec 6 VII 1950 (Dz.U. 1951, nr 14, poz. 106).

³¹ Zamieszczenie tej umowy w niniejszym dziale uzasadnia fakt, że powołano w niej Międzynarodowa Radę Cukrowniczą.

47. Umowa (ros. Sogłaszenije) między PRL a ZSRR w sprawie terminu i trybu repatriacji z ZSRR osób narodowości polskiej, Moskwa 25 III 1957 (Dz.U. 1957, nr 47 poz. 222).
48. Umowa (cz. Smlouva) między PRL a Republiką Czechosłowacką o ostatecznym wytyczeniu granicy państwowej, Warszawa 13 VI 1958 (Dz.U. 1959, nr 25, poz. 159).
- 49—52. Akty o charakterze uzupełniającym w stosunku do wymienionych w poz. 45 wzgl. 46.

C. Likwidacja majątkowych skutków wojny

53. Umowa (cz. Dohoda) między PRL a Republiką Czechosłowacką w sprawie wzajemnego zwrotu mienia wywiezionego po rozpoczęciu wojny, Praga 12 II 1946 (Dz.U. 1948, nr 4, poz. 25).
 54. Układ (fr. i ang. — sic! — Accord) w sprawie patentów niemieckich, Londyn 27 VII 1946 (Dz.U. 1948, nr 9, poz. 59).
 55. Porozumienie (fr. Arrangement) o zachowaniu lub przywróceniu praw własności dotkniętych przez drugą wojnę światową, Neuchâtel 8 II 1947 (Dz.U. 1948, nr 17, poz. 115).
 56. Protokół w przedmiocie zmiany Układu wymienionego w poz. 54, Londyn 17 VII 1947 (Dz.U. 1948, nr 49, poz. 369 — opublikowano jedynie ustawę zezwalającą na ratyfikację oraz oświadczenie zawiadamiające o dokonaniu ratyfikacji, nie opublikowano natomiast tekstu protokołu).
 57. Umowa (cz. Dohoda) między PRL a Republiką Czechosłowacką o uregulowaniu nie załatwionych spraw majątkowych. Praga 29 III 1958 (Dz.U. 1959, nr 19, poz. 118).
- Zob. też poz. 233.

D. Ściganie zbrodni międzynarodowych

58. Porozumienie (ang. Agreement) w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców³² wojennych osi europejskiej, Londyn 8 VIII 1945 (Dz. U. 1947, nr 63, poz. 367 — Polska stała się stroną tej umowy przez przystąpienie).
59. Konwencja o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 9 XII 1948 (Dz.U. 1952, nr 2, poz. 9).

GRUPA III. KODYFIKACJA PRAWA AKCJI ZBROJNEJ³³

60. Konwencja o polepszenia losu rannych i chorych w armiach czynnych, Genewa 12 VIII 1949 (Dz. U. 1956, nr 38, poz. 171).
61. Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (szczegóły jak w poz. 60).
32. Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych³⁴ (jak wyżej).
63. Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny (jak wyżej).

³² Jest to wyrażenie za słabe — powinno być „zbrodniarzy”.

³³ Istniejące — przede wszystkim na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych — zobowiązania międzynarodowe wykluczają legalność wojny w tradycyjnym tego słowa znaczeniu. Mówi się więc dziś raczej (m. in. w nowszych spośród odnośnych umów) o „akcji zbrojnej” lub o „konflikcie zbrojnym”.

³⁴ Pleonazm zasugerowany tekstami francuskim (prisonniers de guerre)

64. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz: z Regulaminem wykonawczym, Haga 14 V 1954 (Dz.U. 1957, nr 46, poz. 212).
65. Protokół (nie noszący nazwy określającej jego treść; dotyczy restytucji dóbr kulturalnych wywiezionych w czasie konfliktu zbrojnego za granicę — przyp. SN), Haga 14 V 1954 (opublikowany pod tą samą pozycją, co umowa wymieniona pod 64).
66. Układ (ang. Treaty, ros. Dogovor) o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą, Moskwa 5 VIII 1963 (Dz. U 1963 nr 52, poz. 288)³⁵.

GRUPA IV. OGÓLNE STOSUNKI POLITYCZNE

A. *Współdziałanie państw o różnych ustrojach*

67. Układ (fr. Traité) w sprawie Antarktydy³⁶, Waszyngton 1 XII 1959 (Dz.U. 1961, nr 46, poz. 237).

B. *Współdziałanie państw socjalistycznych*

68. Układ (ros. Dogovor) między Rzeczpospolitą Polską³⁷ a ZSRR o przyjaźni, pomocy wzajemnej i współpracy powojennej, Moskwa 21 IV 1945 (Dz. U. 1945, nr 47, poz. 268).
 69. Układ (serbochorw. Ugovor) między RP a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o przyjaźni i pomocy wzajemnej, Warszawa 18 III 1946 (Dz.U. 1947, nr 26, poz. 100).
 70. Układ (cz. Smlouva) między RP a Republiką Czechosłowacką o przyjaźni i wzajemnej pomocy, Warszawa 10 III 1947 (Dz.U. 1948, nr 7, poz. 47).
 71. Układ (bułg. Dogovor) między RP a Ludową Republiką Bułgarii o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy, Warszawa 29 V 1948 (Dz.U. 1949, nr 2, poz. 6).
 72. Układ (węg. Barátság) między RP a Republiką Węgierską o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy, Warszawa 18 VI 1948 (Dz. U. 1948, nr 51, poz. 3 403).
 73. Układ (rum. Tratat) między RP a Rumuńską Republiką Ludową o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy, Bukareszt 26 I 1949 (Dz. U. 1950, nr 11, poz. 114).
- Zob. też poz. 12.

GRUPA V. STOSUNKI EKONOMICZNE ^s

A. *Umowy z poszczególnymi krajami socjalistycznymi*

74. Układ handlowy między RP a ZSRR, Moskwą 7 VII 1945 (Dz. U. 1945, nr 32, poz. 195; opublikowano tylko ustawę ratyfikacyjną).

i angielskim (prisoners of war). Po polsku wyraz „jeńcy” jest semantycznie samowystarczalny i nie wymaga bliższego określenia.

³⁵ Odnosne „próby” (po polsku byłoby chyba trafniej mówić o „doświadczeniach”) prowadzone były wprawdzie w czasie pokoju, ale z celem wykorzystania ich rezultatów w ewentualnej akcji zbrojnej. Dlatego uznano za właściwe zakwalifikować tę umowę do niniejszej grupy tematycznej.

³⁶ Z oryginalnych tekstów wynika, że chodzi o „Antarktykę”, co jest geograficznie pojęciem szerszym niż „Antarktyda”.

³⁷ W dalszym ciągu określaną skrótem „RP”, jak skrótem „PRL” oznaczamy „Polską Rzeczpospolitą Ludową” (od 22 VII 1952). Nazwy innych państw podajemy w pełnym brzmieniu, prócz powszechnie zrozumiałego „ZSRR”.

75. Konwencja (cz. Umluva) między RP a Republiką Czechosłowacką a zapewnieniu współpracy gospodarczej, Praga 4 VII 1947 (Dz. U. 1950, nr 8, poz. 85).
- 76—77. Konwencja między RP a Republiką Węgierską o współpracy gospodarczej oraz Układ o zastosowaniu powyższej Konwencji, Budapeszt 13 V 1948 (Dz. U. 1948, nr 51, poz. 401).
78. Umowa (bułg. Spogodba) między RP a Ludową Republiką Bułgarii o współpracy gospodarczej i wymianie towarowej, Warszawa 30 V 1948 (Dz. U. 1949, nr 44, poz. 329).
79. Konwencja między RP a Rumuńską Republiką Ludową o współpracy gospodarczej, Bukareszt 10 IX 1948 (Dz.U. 1949, nr 9, poz. 52 — opublikowano tylko ustawę ratyfikacyjną).
- Zob. też poz. 13, 53, 57.

B. Urnowy z poszczególnymi krajami burżuazyjnymi

80. Układ (ang. Agreement) między RP a Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii w sprawach finansowych, Londyn 24 VI 1946 (Dz.U. 1947, nr 63, poz. 365).
81. Umowa (fr. Accord) między RP a Królestwem Szwecji dotycząca wymiany towarowej, Sztokholm 18 III 1947 (Dz.U. 1947, nr 73, poz. 457).
- 82—84. Umowy uzupełniające umowę wymienioną w poz. 81.
85. Traktat handlowy między PRL a Cesarstwem Japonii, Tokio 26 IV 1958 (Dz.U. 1959, nr 19, poz. 120).

C. Urnowy wielostronne

- 86—87. Konwencja o wystawach międzynarodowych³⁹, Paryż 22 XI 1928, oraz Protokół zmieniający tę Konwencję, Paryż 10 V 1948 (Dz.U. 1961, nr 14, poz. 76).
88. Konwencja dla ułatwienia importu próbek handlowych i materiału reklamowego, Genewa 7 XI 1952 (Dz.U. 1960, nr 38, poz. 221).
89. Konwencja dotycząca ułatwień celnych dla turystyki, Nowy Jork 4 VI 1954 (Dz. U. 1961, nr 42, poz. 216).
90. Konwencja celna w sprawie czasowego przywozu prywatnych pojazdów drogowych, Nowy Jork 4 VI 1954 (opublikowana pod tą samą pozycją, co poprzednia).
- 91—93. Akty poprzedzające albo uzupełniające umowy wymienione w poz. 89 i 90.
94. Konwencja celna w sprawie czasowego przywozu handlowych pojazdów drogowych, Genewa 18 V 1956 (Dz. U. 1959, nr 60, poz. 357).
95. Konwencja celna w sprawie pojemników. Genewa 18 V 1956 (Dz. U. 1959, nr 60, poz. 359).
96. Porozumienie (fr. Arrangement) dotyczące międzynarodowej klasyfikacji wyrobów i usług, do których stosuje się znaki fabryczne lub handlowe, Nicea 15 VI 1957 (Dz. U. 1961, nr 46 poz. 239).
97. Konwencja celna dotycząca międzynarodowego przewozu towarów z zastosowaniem karnetów TIR, Genewa 15 I 1959 (Dz. U. 1962, nr 22, poz. 96).

Zob. też poz. 3, 4, 5, 15, 54, 55, 56.

³⁸ Obraz tego szczególnie działu — jeśli oprzeć się wyłącznie na materiale opublikowanym w Dzienniku Ustaw — wykazuje poważne luki. Por. w tym związku wyżej s. 37.

³⁹ Umowę tę zakwalifikowano jako umowę o charakterze handlowym, gdyż jej art. I wyraźnie się zastrzega, że nie podpadają tu m. in. wystawy naukowe i wystawy sztuk pięknych, Nie wchodzi zatem w grę włączenie jej do grupy XI.

GRUPA VI. KOMUNIKACJA⁴⁰*A. Poczta i telekomunikacja*

98. Światowa Konwencja Pocztowa (fr. *Convention postale universelle*), Buenos Aires 23 V 1939 (Dz.U. 1949, nr 19, poz. 131).
99. Światowa Konwencja Pocztowa, Paryż 5 VII 1947 (Dz.U. 1951, nr 64, poz. 436).
100. Międzynarodowa Konwencja Telekomunikacyjna, Atlantic City 2 X 1947 (Dz. U. 1949, nr 59, poz. 460).
101. Europejska Konwencja Radiofoniczna, Kopenhaga 15 IX 1948 (Dz.U. 1951, nr 11, poz. 81).
102. Światowa Konwencja Pocztowa (Bruksela 11 VII 1952 (Dz. U. 1957, nr 46, poz. 211.)
103. Międzynarodowa Konwencja Telekomunikacyjna, Buenos Aires 22 XII 1952 (Dz. U. 1957, nr 57, poz. 277).
104. Światowa Konwencja Pocztowa, Ottawa 3 X 1957 (Dz. U. 1963, nr 9, poz. 51).
105. Międzynarodowa Konwencja Telekomunikacyjna, Genewa 21 XII 1959 (Dz. U. 1963, nr 42, poz. 231).
- 106—129. Porozumienia uzupełniające umowy wymienione w poz. 98, 99, 102 i 104.

B. Koleje

130. Konwencja o przewozie osób i bagażu kolejami (CIV), Bern 25 X 1952 (Dz. U. 1956, nr 57, poz. 259).
131. Konwencja o przewozie towarów kolejami (CIM), Bern 25 X 1952 (opublikowana pod tą samą pozycją, co poprzednia).
- 132—141. Akty poprzedzające lub uzupełniające umowy wymienione w poz. 130 i 131.
142. Umowa (cz. *Dohoda*) między PRL a Republiką Czechosłowacką o wzajemnej komunikacji kolejowej, Praga 31 I 1958 (Dz. U. 1958, nr 53, poz. 257).
- 143—145. Umowy⁴¹ polsko-czechosłowackie o uprzywilejowanym transzycie na określonych odcinkach granicznych, Warszawa 12 XI 1948 (Dz. U. 1950, nr 15, poz. 134), Praga 2 VII 1949 (Dz. U. 1951, nr 48, poz. 349 i 351).
146. Umowa (ros. *Soglaszenije*) polsko-radziecka o kursowaniu polskich pociągów tranzytowych na odcinku kolei ZSRR, Moskwa 22 IV 1963 (Dz. U. 1963, nr 54, poz. 295).

C. Drogi

147. Konwencja o ruchu drogowym, Genewa 19 IX 1949 (Dz. U. 1959, nr 54, poz. 321).
148. Porozumienie (fr. *Accord*) europejskie uzupełniające Konwencję o ruchu drogowym, Genewa 16 IX 1950 (Dz. U. 1959, nr 54, poz. 322).
149. Porozumienie (fr. *Accord*) w sprawie znakowania robót na drogach, Genewa 16 XII 1955 (Dz. U. 1959, nr 54, poz. 323).
150. Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR), Genewa 19 V 1956 (Dz. U. 1962, nr 49, poz. 238).

⁴⁰ Z wyjątkiem żeglugi morskiej, którą zamieszczono w następnej grupie tematycznej.

⁴¹ Nazwy tych umów, mających analogiczną treść i tę samą rangę, są szczególnie frapującym przykładem niekonsekwencji w nazewnictwie traktatowym; jedna z nich bowiem nosi nazwę „konwencji”; druga „umowy”, trzecia „układu”.

D. Lotnictwo cywilne

151. Układ (fr. Accord) o tranzycie międzynarodowych służb powietrznych, Chicago 7 XII 1944 (Dz. U. 1959, nr 35, poz. 213).
Zob. też poz. 5.
- 152—156. Umowy o komunikacji lotniczej⁴² między RP a:
Republiką Czechosłowacką, Praga 24 I 1946 (Dz. U. 1948, nr 4, poz. 23);
Rumuńską Republiką Ludową, Bukareszt 9 VIII 1947 (Dz. U. 1947, nr 73, poz. 461);
Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii, Belgrad 22 VIII 1947 (Dz. U. 1948, nr 13, poz. 101);
Węgierską Republiką Ludową, Budapeszt, 28 VIII 1947 (Dz. U. 1948, nr 16, poz. 109);
Ludową Republiką Bułgarii, Warszawa 16 V 1949 (Dz. U. 1950, nr 11, poz. 112).
157. Protokół zmieniający Konwencję o ujednostajnieniu niektórych prawideł dotyczących międzynarodowego przewozu lotniczego, podpisaną w Warszawie 12 X 1929, Haga 28 IX 1955 (Dz. U. 1963, nr 33, poz. 189).
158. Protokół polsko-finlandzki w sprawie uchylenia polsko-finlandzkiej Konwencji dotyczącej eksploatacji linii regularnej komunikacji powietrznej, podpisanej w Helsinkach 29 VII 1938, Helsinki 4 XI 1963 (Dz. U. 1964, nr 21, poz. 133).

E. Różne

159. Umowa (niem. Abkommen) między RP a Niemiecką Republiką Demokratyczną w sprawie żeglugi na wodach granicznych oraz w sprawie eksploatacji i utrzymania wód granicznych, Berlin 6 II 1952 (Dz. U. 1952, nr 40, poz. 276).
160. Układ (cz. Dopravní Dohoda) komunikacyjny między PRL a Republiką Czechosłowacką, Praga 13 I 1956 (Dz. U. 1957, nr 9, poz. 35).

GRUPA VII. PRAWO MORZA

A. Zasadniczy status prawny mórz

161. Konwencja o morzu pełnym, Genewa 29 IV 1958 (Dz. U. 1963, nr 33, poz. 187).
162. Konwencja o szelfie kontynentalnym, Genewa 29 IV 1958 (Dz. U. 1964, nr 28, poz. 179).

B. Żegluga morska

163. Konwencja o bezpieczeństwie życia na morzu, Londyn 10 VI 1948 (Dz. U. 1956, nr 14, poz. 69).
164. Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczenia morza olejami, Londyn 12 V 1954 (Dz. U. 1961, nr 28, poz. 135).
105. Konwencja o jednolitym sposobie pomierzenia pojemności statków, Oslo 10 VI 1947 (Dz. U. 1962, nr 16, poz. 68).

C. Rybolówstwo morskie

166. Konwencja w sprawie regulowania oczek sieci rybackich i wymiarów ryb, Londyn 5 IV 1946 (Dz. U. 1947, nr 62, poz. 359).

⁴² Ostatnio umowy tego typu. dość licznie przez Polskę zawierane, nie są publikowane w Dzienniku Ustaw; można je natomiast znaleźć w *Zbiorze umów międzynarodowych PRL.*, wydawanym przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.

- 167—170. Akty uzupełniające umowę wymienioną w poz. 166.
 171—172. Konwencja o rybołówstwie na Północno-Zachodnim Atlantyku, Waszyngton 8 II 1949 (Dz. U. 1962, nr 31, poz. 143), oraz Protokół do tej Konwencji, Waszyngton 25 VI 1956 (Dz. U. 1963, nr 51, poz. 282).
 173. Konwencja o rybołówstwie na Północno-Wschodnim Atlantyku, Londyn 24 I 1959 (Dz. U. 1963, nr 45, poz. 250).

Zob. też poz. 8.

GRUPA VIII. OCHRONA ZDROWIA LUDZI, ZWIERZĄT I ROŚLIN

A. Ochrona zdrowia ludzi

174. Protokół o przedłużeniu Międzynarodowej Konwencji Sanitarnej z 1944 r. zmieniającej Międzynarodową Konwencję Sanitarną z 21 VI 1926, Waszyngton 23 IV 1946 (Dz. U. 1952, nr 3, poz. 13).
 175. Protokół o przedłużeniu Międzynarodowej Konwencji Sanitarnej dotyczącej żeglugi powietrznej z 1944 r. zmieniającej Międzynarodową Konwencję Sanitarną dotyczącą żeglugi powietrznej z dn. 12 IV 1933 r., Waszyngton 23 IV 1946 (Dz. U. 1952, nr 3, poz. 15).

Zob. nadto poz. 9.

B. Weterynaria

176. Umowa (ros. Sogłaszenije) o współpracy w dziedzinie weterynarii, Sofia 14 XII 1959 (Dz. U. 1961, nr 14, poz. 78 — umowa ma 10 sygnatariuszy: ZSRR, 7 europejskich krajów demokracji ludowej, Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna, Mongolska Republika Ludowa).
 177. Konwencja sanitarno-weterynaryjna między RP a Ludową Republiką Bułgarii. Warszawa 26 IX 1949 (Dz. U. 1952, nr 50, poz. 330).
 178. Konwencja sanitarno-weterynaryjna między RP a Węgierską Republiką Ludową, Budapeszt 29 X 1949 (Dz. U. 1951, nr 11, poz. 89).
 179. Umowa (serbochorw. Dogovor) między PRL a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o współpracy w dziedzinie weterynarii, Warszawa 5 V 1960 (Dz. U. 1960, nr 50, poz. 294).
 180. Umowa (cz. Dohoda) między PRL a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną w sprawie warunków weterynaryjno-sanitarnych obowiązujących przy wwozie, wywozie i tranzycie zwierząt, surowców i produktów pochodzenia zwierzęcego, Praga 14 XI 1960 (Dz. U. 1961, nr 51, poz. 281).

C. Ochrona roślin

181. Umowa (ros. Sogłaszenije) o współpracy w dziedzinie kwarantanny i ochrony roślin przed szkodnikami i chorobami. Sofia 14 XII 1959 (Dz. U. 1961, nr 14, poz. 80 — sygnatariusze umowy ci sami, co przy poz. 176).
 182—186. Konwencje w sprawie ochrony roślin uprawnych przed szkodnikami i chorobami między RP a:
 ZSRR, Warszawa 8 IV 1948 (Dz. U. 1949, nr 2, poz. 4 — w tytule tej umowy wymieniona jest nadto „kwarantanna”);
 Republiką Czechosłowacką, Praga 22 I 1949 (Dz. U. 1950, nr 15, poz. 135);
 Ludową Republiką Bułgarii, Warszawa 26 IX 1949 (Dz. U. 1952, nr 50, poz. 332);
 Węgierską Republiką Ludową, Budapeszt 29 X 1949 (Dz. U. 1951, nr 11, poz. 87);
 Niemiecką Republiką Demokratyczną, Warszawa 23 VI 1950 (Dz. U. 1951, nr 49,

poz. 135 — umowa ta nosi nazwę krótszą: Konwencji dotyczącej współpracy w dziedzinie ochrony roślin).

Zob. nadto poz. 14.

GRUPA IX. ZAGADNIENIA SOCJALNE

A. Umowy zawarte w ramach Międzynarodowej Organizacji Pracy

187. Konwencja (nr 24) dotycząca ubezpieczenia na wypadek choroby pracowników zatrudnionych w przemyśle, handlu i w gospodarstwach domowych, Genewa 15 VI 1928 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 219).
188. Konwencja (nr 25) dotycząca ubezpieczenia na wypadek choroby pracowników rolnych, Genewa 15 VI 1927 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 222).
189. Konwencja (nr 29) dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej, Genewa 28 VI 1930 (Dz. U. 1959, nr 20, poz. 122).
190. Konwencja (nr 35) dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia na starość pracowników zatrudnionych w przemyśle, handlu, wolnych zawodach i w gospodarstwach domowych, Genewa 29 VI 1933 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 223).
191. Konwencja (nr 36) dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia na starość pracowników zatrudnionych w rolnictwie, Genewa 29 VI 1933 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 225).
192. Konwencja (nr 37) dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa pracowników zatrudnionych w przemyśle, handlu, wolnych zawodach i w gospodarstwach domowych, Genewa 29 VI 1933 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 227).
193. Konwencja (nr 38) dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa pracowników zatrudnionych w rolnictwie, Genewa 29 VI 1933 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 229).
194. Konwencja (nr 39) dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia na wypadek śmierci pracowników zatrudnionych w przemyśle, handlu, wolnych zawodach i w gospodarstwach domowych, Genewa 29 VI 1933 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 231).
195. Konwencja (nr 40) dotycząca obowiązkowego ubezpieczenia na wypadek śmierci pracowników zatrudnionych w rolnictwie, Genewa 29 VI 1933 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 233).
196. Konwencja (nr 42) dotycząca odszkodowania za choroby zawodowe, Genewa 21 VI 1934 (Dz. U. 1949, nr 31, poz. 235).
197. Konwencja (nr 45) dotycząca zatrudnienia kobiet przy pracach pod ziemią we wszelkiego rodzaju kopalniach, Genewa 21 VI, 1935 (Dz. U. 1958, nr 29, poz. 124).
198. Konwencja (nr 62) dotycząca przepisów o bezpieczeństwie w przemyśle budowlanym, Genewa 23 VI 1937 (Dz. U. 1951, nr 11, poz. 83).
199. Konwencja (nr 68) dotycząca zaopatrzenia w żywność i służby żywienia załóg na statkach, Seattle 27 VI 1946 (Dz. U. 1954, nr 44, poz. 194).
200. Konwencja (nr 69) dotycząca świadectwa kwalifikacyjnego kucharzy okrętowych, Seattle 27 VI 1946 (Dz. U. 1954, nr 44, poz. 196).
201. Konwencja (nr 73) dotycząca badania lekarskiego marynarzy, Seattle 29 VI 1946 (Dz. U. 1954, nr 44, poz. 198).
202. Konwencja (nr 74) dotycząca świadectw kwalifikacyjnych starszych marynarzy, Seattle 29 VI 1946 (Dz. U. 1954, nr 44, poz. 200).
203. Konwencja (nr 77) dotycząca lekarskiego badania zdolności do zatrudnienia

w przemyśle dzieci i młodocianych, Montreal 9 X 1946 (Dz. U. 1948, nr 46, poz. 338).

204. Konwencja (nr 78) dotycząca lekarskiego badania zdatności do zatrudnienia dzieci i młodocianych w zajęciach nieprzemysłowych, Montreal 9 X 1946 (Dz. U. 1948, nr 46, poz. 339).
 205. Konwencja (nr 79) dotycząca ograniczenia pracy nocnej dzieci i młodocianych w zajęciach nieprzemysłowych, Montreal 9 X 1946 (Dz. U. 1948, nr 46, poz. 340).
 206. Konwencja (nr 80) dotycząca częściowej rewizji konwencji uchwalonych przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy na jej pierwszych, dwudziestu ośmiu sesjach, Montreal 9 X 1946 (Dz. U. 1948, nr 46, poz. 341).
 207. Konwencja (nr 87) dotycząca wolności związkowej i ochrony praw związkowych, San Francisco 9 VII 1948 (Dz. U. 1958, nr 29, poz. 125).
 208. Konwencja (nr 92) dotycząca pomieszczenia załogi na statku, Genewa 18 VI 1949 (Dz. U. 1954, nr 44, poz. 202).
 209. Konwencja (nr 95) dotycząca ochrony płacy, Genewa 1 VII 1949 (Dz. U. 1955, nr 38, poz. 234).
 210. Konwencja (nr 96) dotycząca płatnych biur pośrednictwa pracy (zrewidowana), Genewa 1 VII 1949 (Dz. U. 1955, nr 38, poz. 236).
 211. Konwencja (nr 98) dotycząca stosowania zasad organizowania się i rokowań zbiorowych, Genewa 1 VII 1949 (Dz. U. 1958, nr 29, poz. 120).
 212. Konwencja (nr 100) dotycząca jednakowego wynagrodzenia dla pracujących mężczyzn i kobiet za pracę jednakowej wartości, Genewa 29 VI 1951 (Dz. U. 1955, nr 38, poz. 238).
 213. Konwencja (nr 101) dotycząca płatnych urlopów w rolnictwie, Genewa 26 VI 1952 (Dz. U. 1958, nr 29, poz. 123).
 214. Konwencja (nr 105) o zniesieniu pracy przymusowej, Genewa 25 VI 1957 (Dz. U. 1959, nr 39, poz. 240).
 215. Konwencja (nr 111) dotycząca dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, Genewa 25 VI 1958 (Dz. U. 1961, nr 42, poz. 218).
 216. Konwencja (nr 116) zmieniająca częściowo konwencje przyjęte przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy na jej pierwszych trzydziestu-dwu sesjach, mająca na celu ujednoczenie postanowień dotyczących przygotowywania przez Radę Administracyjną Międzynarodowej Organizacji Pracy sprawozdań o stosowaniu konwencji, Genewa 26 VI 1961 (Dz. U. 1964, nr 21, poz. 131).
- Zob. też poz. 17 i in.

B. Inne umowy wielostronne

217. Protokół zmieniający umowy, konwencje i protokoły o środkach odrzucających, zawarte w Hadze 23 I 1912, w Genewie 11 II 1925, 19 II 1925 i 13 VII 1931, w Bangkoku 27 XI 1931 i w Genewie 26 VI 1936, Lake Success 11 XII 1946 (Dz. U. 1952, nr 9, poz. 50).
218. Protokół o zmianie Konwencji o zwalczaniu obiegu i handlu wydawnictwami pornograficznymi zawartej w Genewie 12 IX 1923, Lake Success 12 XI 1947 (Dz. U. 1951, nr 59, poz. 407).
219. Protokół o zmianie Konwencji o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi zawartej w Genewie 30 IX 1921 oraz Konwencji o zwalczaniu handlu kobietami

- pełnoletnimi zawartej w Genewie 11 X 1933, Lake Success 12 XI 1947 (Dz. U. 1951, nr 59, poz. 405).
220. Protokół umieszczający pod kontrolą międzynarodowa pewne środki odurzające nie objęte Konwencją z 13 VII 1931 o ograniczeniu fabrykacji i uregulowaniu podziału środków odurzających zmienioną Protokołem podpisanym w Lake Success 11 XII 1946, Paryż 19 XI 1948 (Dz. U. 1952, nr 9, poz. 48).
221. Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji, Lake Success 21 III 1950 (Dz. U. 1952, nr 41, poz. 278).
222. Konwencja o prawach politycznych kobiet, Nowy Jork 31 III 1953 (Dz. U. 1955, nr 16, poz. 86).
223. Konwencja Europejska dotycząca zabezpieczenia społecznego pracowników zatrudnionych w transporcie międzynarodowym, Genewa 9 VII 1956 (Dz. U. 1959, nr 56, poz. 332).
224. Konwencja uzupełniająca w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictwa, Genewa 7 IX 1956 (Dz. U. 1963, nr 33, poz. 185).
- Zob. też poz. 60—63.

C. Umowy dwustronne z państwami socjalistycznymi

- 225—226. Umowa (cz. Umluva) między RP a Republiką Czechosłowacką o współpracy w dziedzinie polityki i administracji społecznej, Warszawa 5 IV 1948 (Dz. U. 1949, nr 6, poz. 32), oraz I Protokół dodatkowy do tej umowy, Warszawa 30 IX 1955 (Dz. U. 1957, nr 58, poz. 293).
- 227—228. Umowy (cz. Umluva, serbochorw. Konvencija) o ubezpieczeniu społecznym między RP (PRL) a:
Republiką Czechosłowacką, Warszawa 5 IV 1948 (Dz. U. 1949, nr 6, poz. 34);
Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii, Warszawa 16 I 1958 (Dz. U. 1959, nr 19, poz. 114).
- 229—232. Umowy (niem. Vertrag, serbochorw. Konvencija, węg. Egyezrhény, bułg. Spogodba) o współpracy w dziedzinie polityki społecznej między PRL a:
Niemiecką Republiką Demokratyczną, Warszawa 13 VII 1957 (Dz. U. 1958, nr 51, poz. 246);
Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii, Warszawa 16 I 1958 (Dz. U. 1959, nr 19, poz. 116);
Węgierską Republiką Ludową, Warszawa 14 II 1959 (Dz. U. 1959, nr 67, poz. 416);
Ludową Republiką Bułgarii, Warszawa 12 VII 1961 (Dz. U. 1962, nr 28, poz. 132).

D. Umowy dwustronne z państwami burżuazyjnymi

233. Konwencja między RP a Republiką Francuską w sprawie wypłaty zaopatrzeń z tytułu śmierci i inwalidztwa ofiarom wojny 1939—1945, Paryż 11 II 1947 (Dz. U. 1947, nr 73, poz. 459).
234. Układ (fr. Accord) między RP a Królestwem Belgii o współpracy instytucji ubezpieczeń społecznych, Bruksela 24 III 1947 (Dz. U. 1948, nr 7, poz. 49).
235. Konwencja generalna między RP a Republiką Francuską o zabezpieczeniu społecznym, Paryż 9 VI 1948 (Dz. U. 1949, nr 24, poz. 158).
- 236—239. Akty uzupełniające umowę wymienioną w poz. 235.

GRUPA X. ZAGADNIENIA PRAWNO-SĄDOWE I PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

A. Stosunki konsularne

- 240—246. Konwencje konsularne między PRL a:
 Niemiecką Republiką Demokratyczną, Warszawa 25 XI 1957 (Dz. U. 1959, nr 7, poz. 38);
 ZSRR, Warszawa 21 I 1958 (Dz. U. 1958 nr 32, poz. 145);
 Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii, Belgrad 17 XI 1958 (Dz. U. 1959, nr 51, poz. 311);
 Węgierską Republiką Ludową, Warszawa 20 V 1959 (Dz. U. 1959, nr 68, poz. 418);
 Republiką Czechosłowacką, Praga 17 V 1960 (Dz. U. 1961, nr 15, poz. 82);
 Ludową Republiką Bułgarii, Sofia 19 IX 1961 (Dz. U. 1963, nr 2, poz. 11);
 Rumuńską Republiką Ludową, Bukareszt 5 X 1962 (Dz. U. 1963, nr 37, poz. 212).

B. Współdziałanie w zakresie sądownictwa — umowy wielostronne

247. Konwencja o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych za granicą, Nowy Jork 20 VI 1956 (Dz. U. 1961, nr 17, poz. 87).
 248. Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, Nowy Jork 10 VI 1958 (Dz. U. 1962, nr 9, poz. 41).
 249. Konwencja dotycząca procedury cywilnej, Haga 1 III 1954 (Dz. U. 1963, nr 17, poz. 90).
 Por. też poz. 58, 59.

C. Współdziałanie w zakresie sądownictwa — umowy dwustronne

250. Umowa (cz. Smlouva) między RP a Republiką Czechosłowacką o wzajemnym obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, Warszawa 21 I 1949 (Dz. U. 1949, nr 20, poz. 133).
 251. Umowa (niem. Vertrag) między PRL a Niemiecką Republiką Demokratyczną o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, Warszawa 1 II 1957 (Dz. U. 1958, nr 27, poz. 114).
 252. Umowa (ros. Dogovor) między PRL a ZSRR o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, Warszawa 28 XII 1957 (Dz. U. 1958, nr 32, poz. 147).
 253. Umowa (węg. Szerződés) między PRL a Węgierską Republiką Ludową o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, Budapeszt 6 III 1959 (Dz. U. 1960, nr 8, poz. 54).
 254. Umowa (cz. Smlouva) między PRL a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o uregulowaniu obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, Warszawa 4 VII 1961 (Dz. U. 1962, nr 23, poz. 103).
 255. Umowa (rum. Tratat) między PRL a Rumuńską Republiką Ludową o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, Bukareszt 25 I 1962 (Dz. U. 1962, nr 63, poz. 301).
 256. Umowa (bułg. Dogovor) między PRL a Ludową Republiką Bułgarii o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, Warszawa 4 XII 1961 (Dz. U. 1963, nr 17, poz. 88).
 257. Umowa (serbochorw. Ugovor) między PRL a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych. Warszawa 6 II 1960 (Dz. U. 1963, nr 27, poz. 162).

D. *Obywatelstwo*

258. Konwencja o obywatelstwie kobiet zamężnych, Nowy Jork 20 II 1957 (Dz. U. 1959, nr 56, poz. 334)
- 259—260. Konwencja w sprawie uregulowania obywatelstwa osób o podwójnym obywatelstwie między PRL a:
ZSRR, Warszawa 21 I 1958 (Dz. U. 1958, nr 32, poz. 143);
Węgierską Republiką Ludową, Budapeszt 5 VII 1961 (Dz. U. 1962, nr 5, poz. 18).

E. *Zagadnienia prawno-administracyjne stref granicznych*

261. Umowa (ros. Dogovor) między RP a ZSRR o stosunkach prawnych na polsko-radzieckiej granicy państwowej, Moskwa 8 VII 1948 (Dz. U. 1949, nr 43, poz. 323).
262. Konwencja (cz. Umluva) między PRL a Republiką Czechosłowacką o małym ruchu granicznym, Praga 4 VII 1959 (Dz. U. 1960, nr 27, poz. 153).
263. Umowa (ros. Dogovor) między PRL a ZSRR o stosunkach prawnych na polsko-radzieckiej granicy państwowej oraz współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach granicznych, Moskwa 15 II 1961 (Dz. U. 1961, nr 47, poz. 253).
- 264—266. Akty uzupełniające umowy wymienione w poz. 261 i 262.
Zob. też poz. 45—52 oraz 142—146.

F. *Specjalny status prawny pewnych instytucji i osób*

267. Umowa (ros. Dogovor) między PRL a ZSRR o statusie prawnym wojsk radzieckich czasowo stacjonowanych w Polsce, Warszawa 17 XII 1956 (Dz. U. 1957, nr 29, poz. 127).
268. Porozumienie (ros. Soglaszenije) między PRL a ZSRR o wzajemnej pomocy prawnej w sprawach związanych z czasowym stacjonowaniem wojsk radzieckich w Polsce, Warszawa 26 X 1957 (Dz. U. 1958, nr 37, poz. 167).
- Zob. też poz. 37 i 38.

G. *Roszczenia majątkowe*

Zob. poz. 53—57, 233⁴³.

GRUPA XI. STOSUNKI KULTURALNE I NAUKOWE

A. *Umowy z państwami socjalistycznymi*

- 269—281. Umowy (w 2 wypadkach „Konwencje”) o współpracy kulturalnej między RP (PRL) a:
Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii (Konwencja), Warszawa 16 III 1946 (Dz. U. 1947, nr 26, poz. 102);
Ludową Republiką Bułgarii, Warszawa 28 VI 1947 (Dz. U. 1948, nr 11, poz. 79);
Republiką Czechosłowacką, Praga 4 VII 1947 (Dz. U. 1948, nr 47, poz. 346);
Republiką Węgierską (Konwencja), Budapeszt 31 I 1948 (Dz. U. 1948, nr 51, poz. 399);
Rumuńską Republiką Ludową, Warszawa 27 II 1948 (Dz. U. 1949, nr 51, poz. 380);

⁴³ Polska zawarła nadto z niektórymi państwami umowy o uregulowaniu pretensji powstałych na tle polskiego ustawodawstwa nacjonalizacyjnego. Żadna z tych umów, wzmiankowanych niekiedy w prasie, nie została dotąd opublikowana w Dzienniku Ustaw.

- Albańską Republiką Ludową, Tirana 2 XII 1950 (Dz. U. 1951, nr 29, poz. 225);
 Chińską Republiką Ludową, Warszawa 3 IV 1951 (Dz. U. 1952, nr 14, poz. 84);
 Niemiecką Republiką Demokratyczną, Berlin 8 I 1952 (Dz. U. 1952, nr 27,
 poz. 183);
 Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną, Phenian 11 V 1956 (Dz. U.
 1957, nr 19, poz. 95);
 ZSRR, Warszawa 30 VI 1956 (Dz. U. 1957, nr 16, poz. 83);
 Demokratyczną Republiką Wietnamu, Hanoi 6 IV 1957 (Dz. U. 1958, nr 53,
 poz. 259);
 Mongolską Republiką Ludową, Warszawa 23 XII 1958 (Dz. U. 1960, nr 19,
 poz. 112);
 Rewolucyjnym Rządem Republiki Kuby, Hawana 6 III 1961 (Dz. U. 1962,
 nr 55, poz. 274).
282. Układ (alb. Marreveshje) między RP a Ludową Republiką Albanii o współ-
 pracy technicznej i naukowo-technicznej, Warszawa 25 I 1951 (Dz. U. 1952,
 nr 7, poz. 41).

B. *Umowy z państwami kapitalistycznymi*

283. Konwencja między RP a Republiką Francuską dotycząca współpracy inte-
 lektualnej, Paryż 19 II 1947 (Dz. U. 1947, nr 62, poz. 363).
- 284—285. Umowy (fr. Accord) kulturalne między PRL a:
 Królestwem Norwegii, Warszawa 17 XII 1958 (Dz. U. 1959, nr 38, poz. 232);
 Królestwem Danii, Kopenhaga 8 VI 1960 (Dz. U. 1961, nr 2, poz. 5).

C. *Umowy z państwami nie zaangażowanymi*

- 286—289. Umowy o współpracy kulturalnej między PRL a:
 Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii, Belgrad 6 VII 1956 (Dz. U. 1957,
 nr 20, poz. 99);
 Republiką Egiptu, Kair 2 II 1957 (Dz. U. 1958, nr 42, poz. 196);
 Republiką Indii, New Delhi 27 III 1957 (Dz. U. 1958, nr 57, poz. 281);
 Republiką Iraku, Warszawa 2 IV 1959 (Dz. U. 1960, nr 13, poz. 75).

D. *Współpraca wielostronna*

Zob. wyżej poz. 7, 10, 11, 16, 64, 65.

IV

Przegląd ogłoszonych w Dzienniku Ustaw umów, jakie Polska zawarła w ciągu dwudziestolecia swojego niepodległego bytu, wykazuje jak bardzo wszechstronne i bogate są stosunki międzynarodowe naszego ludowego państwa. Wstąpiliśmy do znacznej ilości organizacji międzynarodowych o najrozmaitszym zasięgu i zakresie działania. Włączyliśmy się w akcję likwidowania następstw drugiej wojny światowej. Biorąc czynny udział w walce o pokój i w organizowaniu pokojowego współżycia narodów, związaliśmy się zarazem szeregiem konwencji regulujących sposób zachowania się w ewentualnym konflikcie. Zadzierzgnęliśmy węzeł szczególnie bliskiej współpracy politycznej, a w zrozumiałych

celach obronnych również wojskowej, z bratnimi krajami obozu socjalistycznego. Z nimi też łączy nas szczególnie gęsta sieć umów o charakterze ekonomicznym, co nie oznacza powściągnięcia się od rozbudowy stosunków ekonomicznych również z innymi krajami.

W dziedzinie wszystkich środków łączności i komunikacji, korzystania ze zdobyczy postępu społecznego i technicznego, ochrony zdrowia, a także ochrony służących człowiekowi zwierząt i roślin, racjonalnego wykorzystania sił i zasobów przyrody, sprawnie funkcjonującego międzynarodowego obrotu prawnego, wreszcie rozbudowy międzynarodowego współdziałania w sferze nauki i kultury — bierzemy udział w coraz bardziej rozwijającym się, coraz barwniejszym i coraz bardziej zróżnicowanym życiu międzynarodowym jako czynny i lojalny partner.

Nikt nie może się dziwić, że tak ilościowo, jak i jakościowo nasze umowne powiązania ze światem socjalistycznym są obfitsze. Ale nie zaniedbujemy też współpracy z wszystkimi innymi krajami, jeżeli tylko napotkamy z ich strony dobrą wolę. O wszystkim decyduje zwłaszcza treść. Tak jest oczywiście i w sferze stosunków międzynarodowych. Niemniej, już sam fakt istnienia tak bogatego wachlarza międzynarodowych zobowiązań, utrwalonych w formalnych aktach pomiędzy równoprawnymi, suwerennymi partnerami, stanowi jakąś legitymację. Manifestuje świadomą i rozważną wolę pokojowego współistnienia.